

ग्रंथदालंब

(समिक्षा)

डॉ. बाळकृष्णजी कानोळकार

वास्तू : नोस्तालजीक यादींचो करंड

कथाकार मीना काकोडकार हांणी कादंबरी बरोवपाचो केल्लो एक यत्न म्हणल्यार 'वास्तू' ही कादंबरी. कथेच्या मळार कोंकणीत मीनाबायन जायती नामना जोडल्या. तांच्या 'सपन फुलां' ह्या कथात्रेच्या साहित्य अकादेमी पुरस्कारय फावो जाला. तेचवरी तांकां नामनेचो 'कथा पुरस्कार' दोन फावटी फावो जाला. माका याद जाता ते प्रमाण ते पैकी एक पुरस्कार फावो जाल्ली कथा 'वास्तू' हे कादंबरीच्या कथानकालागीं सोयरीक आशिल्ली. (2003) 'कथा' आनी 'कादंबरी' हे दोनूय साहित्य प्रकार कथनात्मक जावन आसात. तरीय लेगीत तांचे भीतर एक म्हत्वाचो फरक आसा. आनी तो म्हणल्यार कथेचो जीव ल्हान आसता. ताची व्याप्ती इल्लीशी. स्फुट कवितेवरी. जाल्यार कादंबरी म्हणल्यार गद्यात रचलेलें म्हाकाव्य. मीनाबायक हें खेरीतपण लक्षात आयलें ना काय कितें? अशें कादंबरी वाचले उपरांत जाणवलें. कादंबरीत खुप्पशी पात्रां घाली, खुप्पशे प्रसंग घाले म्हण जायना. तीं पात्रां आनी ते प्रसंग कथानकाचे नदरेंतल्यान आनी तेचपरस 'कथना'चे नदरेंतल्यान म्हणल्यार बरोवप्याच्या 'व्हील पॉईंट'चे नदरेंतल्या अती आवश्यक आसचे पडटात. तशें जालें ना जाल्यार बरोवपी जें कितें सांगूक सोदता ते 'वास्तू' भशेनच मातयेभरवण जावंक कळाव लागना. वंश, काळ आनी थळ हांचो समसमा संयोग जाता काय ना हाची जतनाय घेवची पडटा. बरोवप्याक सादूर रावचें पडटा. मात लेगीत घाळपण घातमारे थारूं येता. 'वास्तू'चे संबंदान अशें जालां काय कितें हाचो सोद घेवपाचो हो

डॉ. बाळकृष्णजी कानोळकार
: जल्म : 1956, समिक्षक,
संशोधक. कथा, कविता, नाटक,
निबंद ह्या प्रकारांत साहित्य निर्मिती.
कोंकणी-मराठी भाशेंतल्यान लेखन.
'क्ष : समिक्षेंतलो', 'आदिमायेचे
उले' (कविता), 'बाळकागितां
(बालसाहित्य), हीं कोंकणी पुस्तकां
तशेंच कांय मराठी ग्रंथ प्रकाशीत.
'लक्ष्मणराव सरदेसाई यांची कथा :
एक शोध' ह्या ग्रंथाखातीर साहित्य
पुरस्कार. गोवा कोंकणी अकादेमीच्या
सर्वोत्कृश्ट साहित्य पुरस्कारान
सन्मानित. संपर्क : असोशिएट
प्रोफेसर, मराठी विभाग, गोंय
विद्यापीठ, ताळगांव, गोंय 403206.
मो. : 9421156116.

ल्हानसो यत्न.

‘वास्तू’ची कथावास्तू म्हणल्यार तीन पिळग्यांची काणी. एके ‘वास्तू’ची काणी. ‘दिसपट्टे जिणेतल्यो घडणुको आनी मनांतल्यो भावना ल्हवपीक उतरांनी चितारपी मीनाबायची लिखणी, हे कादंबरीतय वाचप्याक वेगळ्याच वातावरणांत व्हरता, फाटल्या यादींनी घुसपायता. पुस्तकाच्या कवरा भितरल्या पानार हे ‘कादंबरी’ची करून दिल्ली ही वळख पटपा सारखीच. पूण...? हो - ‘पूण’ म्हणल्यार ‘फाटल्या यादींनी घुसपवप’ चड जालां. आनी हांगाच लेखिकेचो ‘व्हीव पॉईंट’ शेणला अशें दिसता.

‘वास्तू’ चे काणयेंत दोन ‘वास्तू’ वाचप्याक पळोवंक मेळटात. पयली ‘मूळ वास्तू’ आनी ‘दुसरी ‘नवी वास्तू-मुकुंद निवास.’ तेभायर तातूंत ‘सुंदऱ्याकाचो पोवना करण’ ही एक आख्यायिका कशी एके पिळगे कडल्यान दुसरे पिळगे कडेन पावत आयली, ताची काणीय आसा. ‘वास्तू’त बद्द चार पिळग्यांची काणी आयल्या. ते भायर आनीक एक काणी ‘वास्तू’त आयल्या. ती म्हणल्यार गिरिबाप्पा आनी आनंद हांची. तीन अस्तुऱ्यांच्यो तीन काणयोय हे ‘वास्तू’त आसात. त्यो म्हणल्यार सुंदरें, सुशिला (सौशाका) आनी मुक्ता. ‘वास्तू’तली प्रमुख पात्रां म्हणल्यार सुशिला, गिरिबाप्पा आनी मुक्ता. सुशिला आनी मुक्ताचें रक्ताचें नातें आसा जाल्यार गिरिबाप्पा हो गोकर्णाच्या भटाचो निर्वासीत चेड. गोकर्णा गेल्लो थंय व्हडल्या शणैन, म्हणल्यार मुकुंदान

ताचो छळ पळोवन, रामभटाक धा रुपया दिवन गिरी (गिरिअप्पा), ह्या भुरग्याक आपणाल्या घरा हाडिल्लो. एकूण कीतें, तर अशेतरेन ह्या तीन-साडेतीन पिळग्यांची ही कथा. मूळ वास्तू एके तरेन निसर्गीकपणान मोडून पडटा. मातयेभरवण जाता. पूण मुकुंद निवासाचे तशें जायना. ताचो एके तरेन जिर्णोद्धार जाता, एका हॉस्पिटलाच्या रुपान, ‘सुशिलाबाय देसाय यादस्तीक हॉस्पिटल’ म्हण, पूण हो जिर्णोद्धार जाता मात्र ‘मूळ वास्तू’च्या घट्टाणार. अशे तरेन हें वर्तुळ पूर्ण जाता. मनाचेर नात्यांचो शेळो चडिल्ल्या आनी न चडिल्ल्या वा तेपासून सादूर रावपाचो यत्न करतल्या मनशांची ही काणी. काणी खुबूच दीर्घ जाल्या, कादंबरी न्हय. ‘वास्तू’च्या कथानकाचो विचार करीत जाल्यार अदीकची एक गजाल नदरेक येता, ती म्हणल्यार तातूंत आयिल्ले तीन प्रेमविवाह. एक विड्डलपूत कांताचो. दुसरो दिगंबर आनी स्वाती. आनी तिसरो मुक्ता आनी उपेंद्र हांचो. ‘वास्तू’च्या कथानका लागीं ह्या तीन प्रेमविवाहांचो संबंद कितें? ह्यो तीन उपकथा ‘वास्तू’क एक कादंबरी म्हण उंचेल्या पावंड्यार व्हरूंक आदार करतात? करतात जाल्यार कशे तरेन? कितल्या प्रमाणात? आनी करीनात जाल्यार तांचे हे कादंबरीत प्रयोजन कितें?

कादंबरीच्या कथानकावरवीं एक गजाल लक्षात येता ती म्हणल्यार, हे कादंबरीत आयिल्लें कथानक सादारणतायेन सन 1940 ते 2000 ह्या काळांतलेआसूंक जाय. ह्या तेपार खात्यापित्या सारस्वत घराण्यांतले चले भुरगे

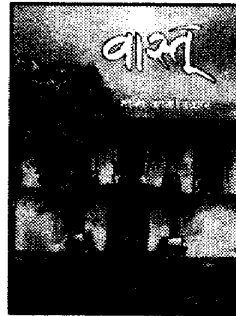
मुंबय कामा-धंद्याक वयताले. कांता, दिगंबर हे दोगूय ते पिळगेचे प्रतिनिधी. मुंबयच्या राबित्यात ते जातीभायल्या चलयंच्या मोगात पडटात. घरचे कर्ते पुरुस तांकां घरांत स्वीकारूक तयार नासतात. तांकां म्हणचे परस तांच्या सकयल्या समाजांतल्या बायलांक सून म्हण, तांच्या घरच्यो वांटेकारी म्हण आपणावपाक तयार जायनात. दोनूय पिळग्यांनी हेंच घडटा. त्या तेपार हांगाच्या सारस्वत घराण्यांनी असले घडणुकांचे जाय ते दाखले मेळूं येतात. फुडें वचूंक पळोवपी पिळगी आनी आसा थंयच घुटमळत पडिल्ली पिळगी, हांचे मदलें आकांताचें द्रंद्र. होच खरें म्हळ्यार 'वास्तू' चो सभावीक विशय जावंक जाय आसलो. पूण हांव नकळो कित्याक लागून, लेखिकेच्या लक्षात तो आयलो ना. आनी हांगाच हे कादंबरीचो 'व्हीव पॉइंट' शेणलो.

हे कादंबरीत आयिल्लें हें उच-उणाकपणाचे द्रंद्र केंद्र करून कादंबरीचो रूपकार केल्लो जाल्यार एक अप्रतिम शिल्प साकार जावपाचें. पूण तशें जाल्लें दिसना. कारण कितें? लेखिकेचो 'व्हीव पॉइंट'.

हे कादंबरीत जायतीं पात्रां आयल्यात. भुरगीं, दादले, बायलो, म्हातारी, तरणी अशीं साबार पात्रां. पूण कादंबरीतली मध्यवर्ती

पात्रां म्हणल्यार गिरीबाप्पा, सोंशाका आनी मुक्ता. ह्या तिगांयच्या वागपा-उलोवपाचे तरेक लागून, सभावाक लागून कादंबरी आकाराक येता. एकूणच कादंबरीत अटीतटीचे प्रसंग तशे चडशे नात. आनी जे आयल्यात तांतूत तिकसाण कमीच.

कादंबरीतले ल्हान-व्हड प्रसंग गुंथून घेवपाचे नदरेंतल्यान गरजेप्रमाण जी निवेदन पद्दत लेखिकेन आपणायल्या ती हे कादंबरीचो प्लस पॉइंट आसा हाकाच दाद दिवची पडटली. कांय प्रसंगांनी वातावरण निर्माण करपी काय चित्रणांय बेस बरीं आयल्यात. पूण जाका परिवेश म्हणूं येता अशीं चित्रणां आयिल्लीं जाल्यार दाराक तोरण लागिल्लेवरी जावपाचें. पूण... अशे जायते 'पूण' हे कादंबरीत आसात. पूण तांचेविशीं विस्तारान बरोवप गरजेचे आसा. फुडाराक कोणूय हें कार्य करीत अशी आस्त बाळगून 'वास्तू'ची ही काणी साठा उत्तरी सूफळ संपूर्ण करतां.

वास्तू (कादंबरी),
मीना काकोडकार, दुर्गा
प्रकाशन, मडगांव -
गोंय, 2014, पृ. 312,
मोल रु. 300/-
000

